

— Τί ἔκαμνες, ὅταν εἰσῆλθον; διότι εἶσαι πολὺ ἰδιοτροπῶς ἐνδεδυμένη, ἠρώτησεν ἡ κ. Τιφαῖν.

— Ὡς βλέπεις, ἀνεφώνησεν ἡ Ἰωάννα μετὰ παιδικοῦ γέλωτος, ἔκαμνον διπλογραφίαν.

— Δός μοι νὰ ἴδω, εἶπεν ἡ Αἰμιλία ἀποσπῶσα ἐκ τῶν χειρῶν τῆς φίλης τῆς τεράδιον πλήρως ἀριθμῶν. Εἶναι αἱ δαπάναι τῆς τροφῆς;

— Ναι, εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀκολουθῶς εἰς τὸ μέσον εἶναι αἱ δαπάναι τοῦ συζύγου μου καὶ εἰς τὸ τέλος εἶναι ὁ ἰδιαίτερος λογαριασμὸς τῶν παιδιῶν. Εἰμαι ἐνήμερος.

Ἡ κ. Τιφαῖν ἐμερίδιασε, διότι ἡ Ἰωάννα, μεθ' ὅλην τὴν ἀπέραντον αὐτῆς περιουσίαν, ὑπεβάλλετο εἰς τοιαύτας ἀνιάρους ἐνασχολήσεις. Τὴν παρετήρησεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς φέρουσαν ἐνδυμασίαν κατάλληλον διὰ τὴν λογιστικὴν ὑπηρεσίαν.

— Εἶσαι θελκτικὴ τοιοῦτοτρόπως, εἶπεν ἡ Αἰμιλία.

— Τόσω τὸ καλλίτερον, ἀπήντησεν ἡ Ἰωάννα.

Καί, ἐπειδὴ εἰσῆρχετο ὁ κόμης δ' Ἀντρέλ, ἡ Ἰωάννα τῷ ἔδειξε τὸ βιβλίον τῆς καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς.

Τότε ὁ κόμης τὴν ἠσπάσθη εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μετὰ πάθους πυρίνου.

III

Μετὰ ἓν ἔτος ἡ κ. Τιφαῖν, προσκληθεῖσα δι' ἐπιστολῆς, μετέβαινεν εἰς κομψότατον ἀγροτικὸν οἰκίσκον παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης, ἐνθα κατέλυον ὁ κ. καὶ ἡ κ. δ' Ἀντρέλ. Τὸ ζεῦγος τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ Αἰμιλία ἐπίστευεν ὡς ταρσασόμενον ὑπὸ φοβερῶν διχονοιῶν, παρουσίαζεν ἤδη τὸ μᾶλλον παράδοξον φαινόμενον ἐξ ὧν δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἡ ἔνωσις δύο ὑπάρξεων θερμῶν καὶ ἰδιοτροπῶν.

Ἀναμφιβόλως ἠγαπῶντο. Καὶ ἡ Ἰωάννα κατὰ πάσαν πιθανότητα εἶχε πολὺ δίκαιον νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὸν κόμητα τὰς παροδικὰς αὐτοῦ ἀπιστίας, ἀφ' οὗ ἐκ τούτων ἐπέστρεφε πάλιν πρὸς αὐτὴν τρυφερώτερος. Ἡ δὲ εἶχον ἀναχωρήσει ἐκ Παρισιῶν μόνοι τῶν ἄνευ ὑπηρετοῦ, ἄνευ θαλαμηπόλου, μόνον μετὰ μιᾶς ὑπηρετρίας διὰ τὰ παιδιὰ, καὶ εἶχον ἐγκατασταθῇ διὰ πολλοὺς μῆνας ἐν τῇ σιωπηλῇ ἐκείνῃ ἐρημίᾳ!

Ἡ κ. Αἰμιλία ἐφθασεν ἐνώπιον μικροῦ πύργου τοῦ ὁποίου ἡ εἰσόδος ἦτον ἀνοικτὴ καὶ διὰ νὰ ἐκπλήξῃ τὴν Ἰωάνναν, εἰσῆλθε χωρὶς νὰ κτυπήσῃ εἰς τὴν θύραν.

Ματαίως ἀνεζήτησεν ἀνθρωπὸν τινὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Αἰφνης, διὰ τινος ὑαλωτῆς θύρας, διέκρινεν ἐν τῷ μαγευρῶ τὴν μορφήν τοῦ κόμητος δ' Ἀντρέλ.

Ἀπέναντι δὲ τῆς ἐστίας, μαγεύρισα τις ἐξάφριζε τὸ βραστό.

Ἡ κ. Αἰμιλία ἦτον ἔτοιμος ν' ἀνοιξῇ τὴν θύραν καὶ νὰ παρουσιασθῇ, ὅτε ἔστη ἀκίνητος ὡς κεραυνόπληκτος.

Ὁ κόμης δ' Ἀντρέλ εἶχεν ἀποθέσει θερμὸν φίλημα ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς μαγεύρισης.

— Ἀ! εἶπεν ἡ κ. Αἰμιλία, αὐτὸ ὑπερβαίνει πᾶν ὄριον! Πτωχὴ Ἰωάννα!

Ἀηδιάσασα ἐστράφη ν' ἀναχωρήσῃ, ὅτε σφοδρὸς ἄνεμος ἤνοιξε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν θύραν.

— Ποία εἶν' αὐτοῦ; ἐκραύγασεν ἡ μαγεύρισα στρεφόμενη.

Ἡ κυρία Αἰμιλία ἀνεγνώρισε τὴν Ἰωάνναν, ἡ ὁποία βλέπουσα τὴν ἐκπληξίν τῆς φίλης τῆς ἐστήριξε τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν ἰσχυῶν καὶ ἀνελύετο εἰς γέλωτας.

Ἦτο ἀληθῶς εὐμορφος, ὡς σακχαρωτὸν, ἡ σύζυγος τοῦ κόμητος μετὰ τὴν λευκὴν αὐτὴν ποδιάν, τοὺς γυμνοὺς αὐτῆς βραχίονας καὶ τὴν βραχείαν αὐτῆς ἐσθῆτα καὶ καταλληλοτάτη νὰ ἐμπνεύσῃ νέον πραγματικὸν αἶσθημα εἰς τὸν συζυγὸν τῆς.

— Ἐννοεῖς λοιπὸν τώρα; εἶπεν ἡ Ἰωάννα. Ὁ σύζυγός μου ἔχει πολλὰς φίλας, ἀλλὰ λαμβάνω τοιαῦτα μέτρα, ὥστε ὅλαι αἱ φίλαι του νὰ ἤμῃ ἐγὼ καὶ νὰ μὴ μ' ἀπατᾷ εἰμὴ δι' ἐμοῦ. Ἡ σταθερότης του προέρχεται ἐκ τῆς διαδοχικῆς αὐτοῦ ἀφοσιώσεως πρὸς ὅλας τὰς γυναῖκας, τὰς ὁποίας ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀδυναμίᾳ δύναται ὁ ἀνὴρ νὰ ποθήσῃ, ἀλλὰ τὰς ὁποίας κάλλιστα δύναται ν' ἀντιπροσωπεύσῃ ἡ εὐφυὴς σύζυγος, καὶ τὰς ὁποίας πράγματι ἀντιπροσωπεύω ἐγώ. Σημειῶσαι δὲ ὅτι, ἂν καὶ τοῦτο ἀπαιτεῖ κόπον τινὰ, δὲν εἶναι μικρὸ ἡ εὐχαρίστησις, τὴν ὁποίαν εὐρίσκω εἰς τὰς μεταμορφώσεις μου, διότι τοιοῦτοτρόπως πάντοτε ὁ σύζυγός μου με ἀγαπᾷ καὶ ἡ ἀγάπη του ἀντὶ νὰ μαρανθῇ, ἀναλαμβάνει ἐκάστοτε τὴν πρώτην αὐτῆς θερμότητα καὶ ἀκμήν.

ΝΕΟΦΑΝΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗ

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΩΝ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

Παραβλητέον: Eine Sammlung byzantinischer sprichwörter, herausgegeben und erlaeutert von Karl Krumbacher (separat abdruck a. d. sitzungsbereichten d. philos.-philol. u. hist. classe der k. bayer. akad. d. wiss. 1887. band II. heft I). Muenchen, 1887.

Τὸ παλαιὸν παράπονον περὶ τῆς περιφρονητικῆς ὀλιγωρίας, μεθ' ἧς οἱ σοφοὶ τῆς Ἑσπερίας συνήθως προσφέρονται πρὸς τὰς περὶ Βυζαντινῶν φιλολογικὰς ἢ ἱστορικὰς μελέτας, ἀναμφιβόλως θά φανῇ σήμερον ἁπλῶς ἀδικαιολόγητον. Αἱ ἐν Γαλλίᾳ ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου καταβαλλόμεναι προσπάθειαι εἶνε εἰς πάντας γνωσταί· ἀλλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου συνήθως αἱ ἰδέαι ἀργὰ ὠριμάζουσιν, οὐδέποτε ὁμῶς καὶ προῶρας κόρον προξενούσι, σπουδαιότητα νῦν ἐργασία γίνεται. Διότι ὡς τυχαῖον συμβάν δὲν πρέπει βέβαια νὰ ἐκλάβωμεν, ὅτι μία τῶν λαμπροτάτων φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν τῆς Γερμανίας σχολῶν, ἡ τοῦ Μονάχου, μετὰ μακρὰν μελέτην καὶ οὐχὶ ἄνευ ἀγῶνος πρὸς παραδεδομένας προλήψεις ἢ καὶ ἀντικρυς ἐχθροπαθείας, ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς εἰσόδον τῶν ἀπωρκασιμῶν Βυζαντινῶν καὶ ἔδραν καθηγητικὴν ὑπὲρ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τοῦ μέσου ἑλληνισμοῦ γλώσσης ἐστήσεν. Ἀλλὰ καὶ

ἄλλως εὐκόλως πᾶς τις δύναται νὰ πεισθῇ, ὅτι αἱ παλαιαὶ δοξασαὶ ὡς πρὸς ταῦτα τῆς ἐπιστήμης τὰ ἀντικείμενα δὲν ἰσχύουσι πλέον. Κορυφαῖοι πολλὰκις τῶν σοφῶν Γερμανῶν δὲν ἀπαξιοῦσι νὰ παρασχωσῇ τὴν ἐκείνων συνδρομὴν ὑπὲρ τῶν νεκρῶν πῶς τούτων τειχόμενοι, τοῖς νεωτέροις οὕτω τὴν ὁδὸν προλακίνομεν καὶ τὸν ζῆλον ἐκκαίοντες. Καὶ οὗτοι δὲ καθ' ἡμέραν πληθύνονται, καὶ ὁ καιρὸς ἴσως δὲν εἶνε μακρὰν, καθ' ὃν ὁμαλυνομένης κατὰ μικρὸν τῆς ἐπιστημονικῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν τῶν προλήψεων καὶ τῶν τριβόλων τῶν ἀδίκων μεμφιμοιριῶν, ἐγγύτερον θὰ προσέλθωμεν εἰς τὸ τέρας τῆς ἀγλαῆς ἀληθείας.

Μεταξὺ τῶν νεωτέρων τούτων ζηλωτῶν Βυζαντινιστῶν, ὁ ἰκανῶς παρ' ἡμῖν γνωστὸς κ. Κρουμπάχερ κατέχει ἀδιαμφισβητήτως τὴν πρώτην θέσιν. "Οχι μόνον ἐπ' αὐτὸν ἐπεσεν ὁ κληρὸς τῆς ἐκλογῆς, προκειμένου περὶ τοῦ δοκιμωτάτου ἐντολοδόχου τῆς ἐν Μονάχῳ σχολῆς διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐδρὰν τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κάλαμον αὐτοῦ χρεωστοῦνται αἱ ὡς ἀπαρχαὶ τῶν νέων σπουδῶν προσενεχθεῖσαι πραγματεῖαι. Σχεδὸν κατ' ἔτος ἀπὸ χρόνου τινὸς ἤδη εἰς φῶς φέρει ὁ ἀκάματος καὶ φιλότιμος ἀνὴρ νέαν τινὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ συμβολήν, ἧς πάντοτε ἐπαινεῖται τό τε ἐξαγόμενον καὶ ἡ κριτικὴ μέθοδος. Ἐν δὲ τῷ πανεπιστημίῳ διὰ σειρὰς ἀκροάσεων, ὧν καὶ ὁ ταῦτα γράφων μετὰ μεγίστης ὠφελείας μετέσχε, συνέδεσε μεθ' ἑαυτοῦ ἀναποσπᾶστος οὐχὶ εὐκαταφρόνητον ἀριθμὸν ἐργατικῶν ὑμνητῶν. "Οσον οὐπῶ δ' ἐκδίδει τὸ σημαντικώτατον τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὴν ἱστορίαν τῶν παρὰ Βυζαντιναῖς γραμμάτων, ὅπερ ἀναμφιβόλως προῶριται νὰ πληρώσῃ ἐν τῇ μολὶς γεγνωμένη ἐπιστήμῃ κενὸν πολὺ σημαντικόν.

Ἡ νῦν τοῦ κ. Κ. πραγματεία, ἣν ἐπὶ κεφαλίδος τοῦ ἄρθρου τούτου ἀνέγραψα, ἀποβλέπει εἰς κεφάλαιον τῆς τῶν Βυζαντινῶν φιλολογικῆς ἐπιμελείας, ἀσυνήθης διὰ τὰς μελέτας ταύτας διαφέρειν παρέχον. Πρόκειται περὶ παροιμιῶν δημώδους χρήσεως καὶ κατασκευῆς, ἃς ἡ πάντα ἀξιεπαινος φροντίς φρονίμου τινὸς λογίου τῶν καλῶν ἐκείνων τοῦ ἔθνους μας χρόνων ἀπεθυσάμισε καὶ παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς. Παροιμαῖαι δημώδεις τῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀμέσων ἡμῶν προγόνων! "Αν ἀνευρίσκομέν που καὶ ὀλίγα δημοτικὰ ἄσματα, ὑμνοῦντα τοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χλέφτας τῶν βουνῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, μίαν καὶ μόνην περγαμηνὴν τῶν μεγάλων ἐκείνων χρόνων, ὅτε οἱ πατέρες μας ἐμάχοντο καὶ ἐψάλλον παρὰ τὸν Πίνδον καὶ τὰς Θερμοπύλας, παρὰ τὸν Μαϊάνδρον καὶ τὸν Ταῦρον! Διότι ἐζησαν βέβαια καὶ τότε Ἕλληνες ἄνθρωποι, ἐζησαν καὶ εἰργάσθησαν καὶ ἐπολέμησαν καὶ ἐτραγουδῆσαν παρὰ τὰς πηγὰς καὶ εἰς τοὺς δρυμοὺς τῶν βουνῶν των, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης καὶ ὑπὸ τὸν γλαυκὸν οὐρανόν των, οὐδ' ἐκινήθημεν ἡμεῖς ἐξαίφνης ἐκ σποράς τινος κεκρυμμένης τῶν Σαλαμινομάχων καὶ Μαραθωνομάχων δισχίλια μετὰ τὴν φύτευσιν αὐτῆς ἔτη. Ἡμεῖς βέβαια λησιμονοῦμεν εὐκόλως πάντα ταῦτα, πλάττομεν μακροὺς αἰῶνας τὸν Ἑλικῶνα σιωπηλὸν καὶ

ἐπὶ τὴν πολυπαθὴ γῆν, ἣτις ἐθρεψε τοὺς ἀπ' αἰῶνας ἥρωας, ρίπτομεν τὸ ἀνάθεμα διὰ τὴν μακρὰν τῶν χιλίων ἑτῶν περίοδον ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, καλύπτομεν αὐτὴν μὲ σκοπὸς ἀδιόρατον καὶ ἀφύομεν πατουμένην, καιομένην καὶ σφαζομένην ὑπὸ ἀθλίων δεσποτῶν καὶ ἀγρίων ἐχθρῶν. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια δὲν εἶνε αὕτη, καὶ τὸ μὲ πονηρὰ φαντάσματα παράττον ἡμᾶς ἐκεῖνο ὄνειρον τῶν χιλίων ἑτῶν εἶνε ψευδὲς τῆς φαντασίας ἡμῶν γέννημα, ὑπνωττόντων ἀκόμη, διαλυόμενον εἰς τερπνὴν πραγματικότητα ὑπὸ τῶν πρώτων πρωϊνῶν ἀκτίνων τοῦ ἀφωπνίζοντος ἡμᾶς τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης ἡλίου. Οὐδέ λείπεται πλέον αἱ ὑπὲρ τούτου τραναὶ ἀποδείξεις, ἀλλὰ μάλλον ἡ εἰλικρινὴς ἡμῶν ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐννοήσωμεν ἐπὶ τέλους, ὅτι οὐ μόνον τὴν ἱερὰν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν μας ὑπόθεσιν κακῶς ὑπηρετοῦμεν, ἐὰν φανταζώμεθα ὅτι πράττομέν τι μέγα κίσχυνομενοι νὰ ὀνομάσωμεν τοὺς γονεῖς μας, εὖς ἐν τούτοις δὲν ἐμποροῦμεν ν' ἀρνηθῶμεν. Ἦσαν καὶ ἐκεῖνοι Ἕλληνες, καθὼς καὶ ἡμεῖς, στενότεροι μάλιστα συγγενεῖς τῶν ἀρχαίων προγόνων, ἔαλουν καὶ ἐκεῖνοι Ἑλληνικά, καὶ πολὺ μάλιστα καθαρώτερα ἡμῶν, δὲν ἦσαν δὲ ὀλιγώτερον ἀνδρεῖοι οὐδὲ ὀλιγώτερον ζηλότυποι φύλακες τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν καὶ θρησκευτικῆς ἀνεξαρτησίας, ἣν ποτὲ δὲν ἐπρόδωκαν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς δυσμενεστάτας τῶν ἐν τῷ κόσμῳ περιστάσεων ὑποχωροῦντες, μαχόμενοι ἀπώλεσαν. Λυπηρότατον μόνον εἶνε ὅτι ἐν πολλοῖς ἀδύνατον εἶνε δυστυχῶς πλέον ν' ἀνεύρωμεν τὸν μετὸν τῆς διὰ τῆς ἀσιατικῆς κατακτῆσεως οἰκτρὰ διακοπείσης ἐκείνης ἐθνικῆς παραδόσεως, ἣν μόλις μετὰ μακρὰν σήμερον καὶ ἐπιμοχθον ἐργασίαν, καὶ τῆς τύχης ἐπιβοηθείας, δυνάμεθα ἴσως νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι ἀκεραίαν πῶς θ' ἀναστήσωμεν.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκειμένον. Ὁ κ. Κρουμπάχερ ἔφερεν εἰς φῶς συλλογὴν ἐβδομήκοντα μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν παροιμιῶν, περισθεῖσας κατὰ τὴν ὅλως, φαίνεται, εἰς ἓνα παρισιανὸν χειρόγραφον τῆς 14. ἑκατοντ. ἐξ οὗ ἀποκειμένου ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐν Μονάχῳ ἀντέγραψα αὐτάς καὶ ἐγὼ πέρυσιν πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, διότι πολὺ χαρίεντα μοὶ ἐφάνθησαν τὰ προῖόντα ταῦτα τῆς ἀφελούς τοῦ λαοῦ φιλοσοφίας, κατὰ τε τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ νόημα, παλαιὰ ἅμα καὶ νέα, μεσαιωνικά τε καὶ νεοελληνικά. Τὸ δημοσίευμα ἦτο ἐπίκαιρον, διότι ὀλίγον μὲν πρότερον ἐβλεπε τὸ φῶς ὑπὸ τοῦ ἐν Ρίγα τῆς Ρωσσίας Ἐδ. Κούρτε συγγενῆς τις, ἀλλὰ πολὺ πλουσιωτέρα, συλλογὴ ἐπίσης μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν παροιμιῶν, ὡς βελτιωμένη ἐκδοσις τῆς αὐτῆς ἐν Ἰταλίᾳ τὸ πρῶτον ὑπὸ Πικκολόμινη τῷ 1879 ἐμφανισθείσης (ἴδε die sprichwoertersammlung des Maximus Planudes erlaeutert von Eduard Kurty. Leipzig 1886. σελίδες 47 εἰς 80ν)· συγχρόνως δὲ ὁμοία διατριβὴ ὑπὸ τοῦ ἐν Τυβίγγῃ καθηγητοῦ κ. Κρουσίου ἐδημοσιεύετο εἰς τὸν 42 τόμον τοῦ ρηνικοῦ Μουσείου καὶ ἄλλῃ τοῦ αὐτοῦ προελέγετο διὰ τὰ πρακτικά τῆς ἐν Μονάχῳ ἀκαδημίας, ἣτις ἐδημοσιεύθη ἴσως ἤδη ἢ ὅσον οὐπῶ δημοσιεύεται. (ἴδε Rheinisches Museum, τομ. 42. σελ. 386-425).

Ἐπρόκειτο λοιπὸν νὰ τεθῇ ἡ σφαιρὴ βάσις εἰς τὴν κριτικὴν καὶ ἐρμηνευτικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ δεδομένου ὕλικου καὶ, μολονότι τὸ ὅλον τοῦτο ἔργον ὁ κ. Κρουμπάχερ δὲν προέστησεν ὡς ἴδιον σκοπὸν, ἐν τούτοις ἐντὸς τοῦ στενοτέρου ὁρίου τῆς οἰκείας συλλογῆς τοῦ αὐτοῦ προβλήματος πλήρη τὴν λύσιν ἔδωκε.

Διὰ βραχείων διδομεν μικρὰν ἀνάλυσιν ὡς τοῦ συντάγματος τοῦ συγγραφέως ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ καθόλου περὶ τῆς ὑπὸ βυζαντινῶν λογίων παραδόσεως τῶν δημῶδων τούτων παροιμιῶν ζήτημα, ὅπερ διόλου δὲν εἶνε τόσον βαθύ φιλολογικόν, ὥστε νὰ μὴ ἐνδιαφέρῃ ἀπλῶς πάντας τοὺς φιλόστοργους καὶ θυραθενῶς φιλολογοῦντας.

Εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι λόγιός τις ἐκ τῶν ἰδικῶν μας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης — ἴσως κατὰ τὴν 10. ἑκατοντ. ἴσως καὶ ὀλίγον ἀρχήτερον — ὅχι τόσον σχολαστικὸς καὶ ἄνευ οἰκείου πνεύματος, ὡς συνήθως περὶ τῶν «Βυζαντινῶν» φρονούμεν, συνέλαβε τὴν εὐτυχῆ ιδέαν νὰ συλλέξῃ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ τὰς συντόμους ἐκείνας, πλὴν συχνὰ ὠραίας καὶ πρακτικὰς ιδέας περιχλειούσας ῥήσεις τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ὡς καλοῦμεν παροιμίας, ν' ἀπαρτίσῃ ἐκ τούτων εὐμέθοδον συλλογὴν καὶ νὰ ἐκδώσῃ εἰς κοινὴν ἀναγνώσιν φαίνεται ἢ καὶ πρὸς ἀκαδημαϊκὴν μελέτην. Συλλογὴ παροιμιῶν ὡς φιλολογικὴ ἐργασία δὲν ἦτό τι νέον, διότι καὶ ἐν τούτῳ προηγήθησαν τὰ ἐπιστημονικὰ ἐγχειρίδια τῶν ἀλεξανδρίνων σοφῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων αὐτῶν διαδόχων, ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη πᾶσα ἡ ἐπιστημονικὴ τῶν ἡμετέρων κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐργασία. Ἀλλὰ νέον τι ἦτο, καὶ τι μάλιστα πολὺ σπουδαῖον, ὅτι ὁ ἄγνωστος ἐκεῖνος λόγιος ἀφῆκεν ἐν συνειδήσει κατ' ἄκραν τὰς πρῶν γραπτὰς πηγὰς καὶ ὁ ἴδιος ἐμελέτησε τὸ ζήτημα καὶ συνέλεξεν ἐκ τοῦ ὁμογλώσσου καὶ ὁμαίμονος λαοῦ τὸ ὕλικόν τοῦ βιβλίου του. Ὑπῆρχε λοιπὸν μία φιλολογία δημῶδης, ἐκ τοῦ λαοῦ πηγάζουσα καὶ τὴν πραγματικὴν τούτου γλῶσσαν ὡς ὄργανον αὐτῆς μεταχειριζομένη, φιλολογία ἐθνικὴ ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, διότι δὲν ἤσκειτο ἀπλῶς εἰς τὸ σχολεῖον κατὰ τὰ παραδεδομένα, οὐδὲ παιδιὰ τις ἦτο, ἀλλὰ τὴν συστηματικὴν ζῶσαν γνῶσιν ἐπέδιδωκε κατὰ τὰ παλαιὰ ὑποδείγματα, διάφορος δὲ διὰ τοῦτο τῆς ἀφελεστέρως ἐκείνης τῶν τοῦ λαοῦ συγγραφέων, ἥτις εἰς ὅλως ἄλλοίαν μετὰ ταῦτα ἀνάπτυξιν ἔφερε. Καὶ ποῖα μὲν ἄλλα ἀντικείμενα ἔστυρεν εἰς τὸν κύκλον αὐτῆς ἢ νέα αὕτη φιλολογία, δὲν γνωρίζομεν — ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον· ἀλλ' ἐν τῇ παροιμιογραφίᾳ ἐφύτευσε γόνιμα σπέρματα, ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς σήμερον καρποὺς τινὰς ἀπολαμβάνομεν.

Τῷ ὄντι εἰς κάπως ὑστέρους χρόνους εὐρέθησαν καὶ ἄλλοι φιλομαθεῖς, ἐρπαστὰί τῆς φιλολογίας ἐκείνης, οἵτινες ἐζήτησαν κατὰ τὰς τάσεις του ἑκάστου νὰ καρπωθῶσι πρὸς τινὰ ἴδιον σκοπὸν τὴν ἀρίστην ἐργασίαν τῶν προγενεστέρων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ ἐγίναν οὕτως οἱ πρῶτοι κληρονόμοι καὶ κληροδόται ἅμα αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς. Θεολόγοι οὗτοι ἦσαν καὶ φιλόλογοι. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, οἵτινες παντοῦ ἄλλου μᾶλλον ἐζήτουν νὰ εὕρωσι τὰς ἀποδείξεις τῆς ἱεράς των θρη-

σκείας παρὰ εἰς τὸ θεῖον βιβλίον τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἀντελήφθησαν ὡς εὐρήματος τῶν παροιμιῶν ἐκείνων ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ πίστει ὅτι ἐν αὐταῖς κρύπτονται μυστηριώδεις δογματικαὶ ἀλήθειαι, καὶ μὲ ὅλην τὴν σοβαρότητα ἔδαπάνησαν χρόνον καὶ χάρτην, ὅπως ἐρμηνεύσωσιν αὐτὰς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Διεσώθησαν δὲ δυστυχῶς μέχρις ἡμῶν τὰ μωρολογήματα ταῦτα, παραληφθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα εἰς τὸν 5. τόμον τῆς μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης. Οἱ δὲ φιλόλογοι, ὧν δυστυχῶς τὰς φρονιμωτέρας σκέψεις εἶχαν παραβλάψῃ τοῦτο μὲν οἱ διὰ τὰς ἐπελθούσας δεινὰς περιστάσεις παρὰ πολλὴν ἐπιρροὴν ἀπεκτήσαντες θεολόγοι, τοῦτο δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ 12 αἰῶνος ἀντιδραστικοί, οἱ συγγραφεῖς τῆς ἀναγεννήσεως, οἱ ἀγερῶχος καταπολεμήσαντες πᾶσαν ἐπικράτησιν τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας, ὄργανον ἐχούσης τὴν «καθημαξευμένην» καὶ «δημοκοπούμενην» ζῶσαν καὶ πραγματικὴν τοῦ ἔθνους γλῶσσαν, οἱ φιλόλογοι, λέγομεν, ἐπρόσεξαν μὲν εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ πολυτίμου ἐκείνου ὕλικου, δὲν ἐσεβάσθησαν ὅμως εἰ μὴ ἐν μέρει μόνον τὴν ὠραίαν μορφήν. Ὅπως δὲ ποτε κατὰ πρῶτιστον λόγον εἰς τούτων τῶν ἀνδρῶν τὰς ἐργασίας — τὸ ὄνομα τοῦ Μαξίμου Πλανούδη ἐξέχει μετὰξὺ αὐτῶν — ὀφείλομεν τὰς περιορισμένας περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου γνώσεις μας.

Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὴν κριτικὴν διασαφήσιν τῶν διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης περισωθέντων λειψάνων τοῦ χωρὶς ἀμφιβολίαν σημαντικοῦ σώματος τῶν ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος ἐλληνικῶν παροιμιῶν παρέσχεν ὁ Κ. ἀξιολογώτατην συμβουλὴν. Αὐτὸς διέκρινε τὴν δι' ἀριθμοῦ τινος χειρογράφων διήκουσαν κοινὴν παράδοσιν παλαιότερας τινὸς ἐπιστημονικῆς μεγάλης δημῶδων παροιμιῶν συλλογῆς, ἀνεῦρε τὸν γνήσιον ἀρχικὸν χαρὰκτῆρα τῶν κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μέτρον ἐν τῇ περιεκτικωτέρᾳ τοῦ Πλανούδη συλλογῇ ἐπὶ τὸ σχελαστικώτερον διασκευασθεῖσων παροιμιῶν καὶ μετ' ἀκριβείας διεξῆλθεν ὅτι δύναται νὰ παράσῃ στήριγμα τι πρὸς χρονολογικὸν ὁρισμὸν τῆς ἀρχικῆς συλλογῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ Κρούσιος εἰς ταῦτα οὐδὲν προσέθηκε, μᾶλλον δὲ περὶ τὴν ἀκριβῆ ἔρευναν ἀπλῶς τῶν τῆν συλλογὴν τοῦ Πλανούδη περισωσάντων χειρογράφων κατέγινε καὶ ἐπιτυχεῖς τινὰς διορθώσεις διὰ τοῦτο ἐποίησε, συνάμα δὲ τοὺς ἀρχαίους, ὅπου ἦτο δυνατόν, μετὰ φιλολογικῆς δεινότητος εἰς παραβολὴν ἀνεδίφησεν. Ὁ Κούρτς, ὅστις ὁμολογητέον ὅτι ὅλως ἀσύντακτον τὸ ὕλικόν παρὰ τοῦ Πικκολόμινη παρέλαβεν, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν σήμερον ἐν χρήσει παρὰ τῷ ἐλληνικῷ λαῷ παροιμιῶν καὶ τὴν στενὴν συγγένειαν τούτων πρὸς ἐκείνας κατέδειξε. Διότι τοῦτο εἶνε, ὅπερ τερπνὸν ἅμα καὶ διδακτικὸν καθιστᾷ τὸ φιλολογικόν τοῦτο ζήτημα, ὅτι ἀλάνθαστα τεκμήρια μᾶς παρέχει περὶ τῆς διηγεοῦς τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς 5. ἡδὴ μετὰ Χριστὸν ἑκατοντ. μέχρι τῆς σήμερον παραδόσεως καὶ τοῦ ἑκτοτε ἀδιαφθόρου μέχρι τῆς ὥρας παραμείναντας, καίπερ φρικτῶς ἀκρωτηριασμένου, ἐθνικοῦ αὐτοῦ σχηματισμοῦ, ἀφοῦ ἅπαξ ὑπὸ τὰς πολιτικὰς ιδέας τῆς νέας Ρώμης καὶ τὰς ἠθικὰς τοῦ ἀνατολικοῦ χριστιανισμοῦ διεπλάσθῃ ὡς διετελέσθῃ.

Πῶς δὲν θ' ἀναγνώσωμεν μετ' ἡδονὴν καὶ ὑπερῆφαιαν ὅτι εἰς τὴν παροιμίαν, ἥν μετὰ χάριτος ἄμα καὶ κριτικῆς αὐστηρότητος δ. κ. Κ. ἀναλύει (ιδ. σελ. 61): κάμνει ὁ πίθος κι' ὁ ρογὸς κι' ἀκούει ἡ κυρὰ καμάτερῃ μία γνώμη τοῦ Ἐπιχάρμου σῶζεται, ἥτις διὰ τῶν αἰώνων μεταπλασμένη ἐν τῇ διακυεῖ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐθνικῇ συνειδήσει εἰς τοὺς ὑστάτους τοῦ μεσαιωνοῦ χρόνους παρεδόθη, ἔλαβε δὲ οὕτως τὸν γνησίως νεοελληνικὸν αὐτῆς γλωσσικὸν τύπον, διασώζουσα ἐν τοῖς πάντοτε λέξεις δημοτικῆς μὲν πάντως τότε, συνάμα δὲ χαριστάτας ἀρχαίας; (πρὸς τὸ κάμνει ἐν τῇ ὁμηρικῇ του σημασίᾳ, τὸ πίθος ἐν τύπῳ γνωστοτέρῳ τοῦ σημερινοῦ, τὸ ἀκούει ἐν ἀρχαίᾳ ἐκδοχῇ καὶ ἐν σπάνιον σικελιωτικῷ διαλεκτικῷ λείψανον, τὸ ρογὸς, καὶ σήμερον φαίνεται ὅχι ἄγνωστον, ἐπὶ τῇ σημασίᾳ τοῦ σιτοδόλιον). Πῶς νὰ μὴ αἰσθανθῶμεν θαυλασμόν καὶ σέβας πρὸς τοὺς μεσαιωνικοὺς ἐκείνους πατέρας καὶ προπάππους, οἵτινες τόσον ἐκφραστικὴν γλῶσσαν ἐλάλουν, καὶ ἤδη ἐθάρρουν νὰ γραψῶσι, καθαρῶς μὲν πλέον δημῶδη νεοελληνικὴν κατὰ τὴν μορφήν, διασώζουσαν ὅμως τόσον πιστῶς ἀκόμη τὸ λεξικὸν τῶν εἰδωλολατρῶν προγόνων; Πῶς νὰ μὴ συμπαθήσωμεν πρὸς αὐτοὺς, κινουμένους ἀκριβῶς ἐν τῷ αὐτῷ κύκλῳ τῶν σκέψεων καὶ αἰσθημάτων, ὑφ' ὧν ἡμεῖς σήμερον ἐμπνεόμεθα, καὶ ὅμως πολὺ παλαιότερους ἀπὸ ἡμᾶς καὶ γνησιωτέρους κατὰ τε τὸ αἶμα καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς παραδόσεις γόνους τοῦ ἀρχαίου ἔθνους;

Τὴν προσοχήν μας ἐλκύει δ. κ. Κ. καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς μελέτης του, ὅπερ ἐπίσης αὐτὸς πρῶτος διελεύκαμε. Πρόκειται περὶ τῆς μετρικῆς ποικιλίας τῶν παροιμιῶν, αἵτινες φαίνεται πᾶσαι ἐν μέτρῳ ἐλέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, οὐχὶ ὅμως ἀβλαβεῖς ὡς πρὸς τοῦτο μᾶς παρεδόθησαν εἴτε ἐξ ἀβελειᾶς τῶν ἀντιγραφῶν εἴτε ἐνεκὰ τῶν γλωσσικῶν μεταβολῶν, ὥς ἰδίᾳ καὶ ὑπὸ τοῦ Πλανούδη συλλεγεῖσθαι ὑπέστησαν. Διότι ὁ λόγιος οὗτος τόσον ὀλίγοι φαίνεται καταλάμβανε τὴν χάριν τῶν δημῶδων τούτων ῥήσεων, ὥστε διὰ τὸν πολὺν πρὸς τὴν ἀκαθαρεύουσάν» ζῆλον—ὅμοια ὡς ἐὰν ἦτο σημερινὸς Ἕλληνας—μετέβαλεν αὐτάς εἰς τὴν γραφομένην, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, καὶ ἐφθεῖρεν ὅλην τὴν φυσικὴν των καλλονήν. Τοιοῦτοτρόπως μετέβαλε π. χ. τὴν παροιμίαν: ἡ σκύλα μας σπουδάξουσα τυφλὰ κουτσουδία ἐγέννησε (σήμερον: ἡ σκύλα ἀπὸ τῆ βιάσι της γεννάει στραβά κουτάδια) εἰς τὸ: ἡ κύων ἐπειγομένη τυφλὰ σκυλακικὰ τέτοκε. Ἐπίσης τὸ: ὅλον τὸ βόϊδιν ἐφαγε κι' εἰς τὴν οὐρὰ ἀπεστάθη (σήμερον: ὅλον τὸ βόϊδ' ἐφαγάμε καὶ στὴν οὐρὰ ποστάσαμε) εἰς: ὅλον τὸν βόυν ἐφαγε, κατὰ δὲ τὴν κέρκον ἀπηγόρευσε. Τὸ: κλέπτῃς κλέπτῃ φουσκάτω λουκάνικα πωλεῖ εἰς: κλέπτῃς κλέπτῃ πεφουσαμένους ἀλλάντας ἐπίπρασκεν. Τὸ: τὸν ἀείδαρον ἐκούρευαν κι' ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ἰούλιζεν εἰς: ἐνθεν μὲν ὄνος ἐκείρετο, ἐπὶ θάτερα δὲ ἰούλιζεν.

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος)

—α—

Ἡ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΥΑΣΝΑΙΑ ΠΟΛΙΑΝΑΣ

(ὑπὸ τοῦ κόμητος Λέοντος Τολστόϊ.)

(Συνέχεια)

Ὁ διδάσκαλος πάντοτε, ἀκουσίως πῶς, κλίνει εἰς τὸ νὰ ἐκλέγῃ τὴν μέθοδον ἐκείνην τῆς διδασκαλίας, ἥτις φαίνεται ἀνετωτέρα δι' αὐτόν. Ὅσον ἡ μέθοδος εἶνε ἀνετωτέρα διὰ τὸν διδάσκαλον, τοσοῦτον εἶνε ἀκαταλληλοτέρα διὰ τὸν μαθητὴν. Ἡ καλλιτέρα μέθοδος εἶνε ἡ εὐχαριστοῦσα περισσότερον τοὺς μαθητάς.

Οἱ τρεῖς οὗτοι νόμοι τῆς διδασκαλίας ἀπεδείχθησαν ἀληθεῖς διὰ τοῦ μᾶλλον ἀναμφισβητήτου τρόπου ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ὑασνάια Πολιάνας, διὰ τὴν μηχανικὴν ἀναγνώσιν. Χάρis εἰς τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ Σχολῇ πνεῦμα, ἡ ἀναγνώσις αὐτῇ ἐπέσεν ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἐπανοδὸν τῶν παλαιῶν μαθητῶν ἐκ τῶν ἀγροτικῶν ἐργασιῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον εἶνε τὸ ἐξῆς: Ἡ ἀναγνώσις τῶν διηγημάτων, ἥτις ἐμελλε νὰ καθιερώσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς μηχανικῆς ἀναγνώσεως, ἀπέδειξεν, ὅτι αἱ πρόσδοι ἦσαν μηδαμναί, καὶ ὅτι ἐν διαστήματι πέντε ἐβδομάδων, οὔτε κατὰ βῆμα προὐχώρησαν οἱ μαθηταί, πολλοὶ μάλιστα καὶ ὀπισθοχώρησαν. Ὁ καλλίτερος μαθηματικὸς τῆς πρώτης τάξεως, ὁ Ρ., ὅστις ἐξῆγε τὰς τετραγωνικὰς ρίζας διὰ μόνου τοῦ συλλογισμοῦ, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου τόσον ἀπέμαθε ν' ἀναγινώσκῃ, ὥστε, ἔδει ν' ἀναγινώσκῃ τις μαζὶ του συλλαβίζων.

Ἀφήκαμεν ἐδῶ τὴν ἐν τοῖς βιβλίοις ἀναγνώσιν, καὶ ἤρχομεν νὰ βεβαιώσωμεν τὸν ἐγκέφαλον μας, ὅπως ἀντικαλύψωμεν ἐν κατάλληλον σύστημα μηχανικῆς ἀναγνώσεως. Ἀλλ' ἐνῶ ἐξήτοῦμεν, ἡ ἀκόλουθος μέθοδος ἐσχηματίζετο ἀφ' ἑαυτῆς. Κατὰ τὰς ὥρας τὰς ἀφιερωμένας εἰς τὴν ἀναγνώσιν, ἥτις κατ' ὄνομα μόνον διηρῆτο ἐκ μηχανικῆς καὶ προδουλικῆς, οἱ ὀλιγώτεροι καλοὶ μαθηταί, ἀνὰ δύο, λαμβάνοντες ἐν βιβλίον (κάποτε τοὺς μύθους, κάποτε τὸ Εὐαγγέλιον ἢ ἐγχειρίδιον ἀσμάτων, ἢ κάμμιαν ἐφημερίδα γεγραμμένην εἰς δημῶδη γλῶσσαν) ἀνεγίνωσκον ὁμοῦ, μόνον χάριν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀναγνώσεως, ὅπως μηχανικῶς· ἀλλ' ὁσάκις ἡ προσοχὴ των ἐφίστατο ἐπὶ τινος μύθου, ἀνεγίνωσκον μετὰ πλήρους κατανοήσεως τῆς ἐννοίας, καὶ ἐζήτουν νὰ τοὺς ἀκούσῃ ὁ διδάσκαλος—καίτοι ταῦτα συνέβαινον ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς μηχανικῆς ἀναγνώσεως. Ἐνίοτε μαθηταί, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ χειρότεροι, ἐλάβανον ἀνὰ χεῖρας τὸ αὐτὸ βιβλίον πολλάκις κατ' ἐπανάληψιν, ἠνοίγον τὴν αὐτὴν σελίδα, ἀνεγίνωσκον ὁμοῦ τὸν αὐτὸν μῦθον, καὶ τὸν ἐμάνθανον ἐκ στήθους αὐτοῦ μόνον χωρὶς νὰ προκληθῶσιν εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ διδασκάλου. Ἠρχοντο κάποτε νὰ παρακαλέσωσι τὸν διδάσκαλον, καὶ πρὸ